

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG

HLAHLobo YA MAKGAOLAKGANG

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO PHAHAMENG
(Pampiri ya Bobedi)**

**KAROLO YA A
DITHOTHOKISO**

POTSO 1

Tlhaka ya Basotho – T.P.K. Maboea

- 1.1 Mela e mmedi ya pele e bua ka bobedi ha e mmedi e latelang e buwa ka botle. Mantswe ana a hanyetsana: Ramahwasha le botle. (2)
- 1.2 Le kgona ho fetoha le nke mmala wa ntho eo le dutseng ho yona jwalo ka bofubedung le botaleng. Le tseba ho itshireletsa direng ka ho iphetolaka mmala. (2)
- 1.3 Ke sa phoqo. (1)
- 1.4
- 1.4.1 O tshwantsha mesebetsi ya seo a buang ka sona le ya nkwe e patang bobedi ba yona ka ho iketsa nku, ka ho iketsa motho ya lokileng. – hobane lempetjhe le tseba ho iphetolaka, le motho enwa a ka o thesa ka ho etsa jwalo. (2)
- 1.4.2 "O motsomi wa meya ya batho" (1)
- 1.4.3 Ramahwasha, Makgakgarapa, ho iphetolaka. (2)
- 1.5
- Sethothokisi se sebedisa makgohledi kgethong ya hae ya mantswe jwalo ka Makgakgarapa, Ramahwasha e leng mantswe a hialosang hantle seo a buang ka sona.
  - Moleng wa bobedi o sebedisa lebotsi hore mmadi a kgone ho nahanisa ka seo a se bolelang; mohlala meleng 2 le 6.
  - O phetapheta mantswe ho totobatsa seo a se bolelang jwalo ka meleng ya 10 + 11.
  - Moleng wa 12 ho na le kgefutso ho tswellisa seo a buang ka sona pele.
  - O tshwantsha motho ya sa tshepahaleng le lempetje.
  - O sebedisa phoqo ho hlahisa sebopeho sa ya buang ka yena.
  - Kganyetsano ho botle le bobedi.
  - Pheta pheto ya sebopeho sa polelo, e toboketsa moelelo. (10)

- 1.6 O bolela lefatshe le aparetsweng ke lefifi. (2)
- 1.7 – O tshwantsha dinaledi le kgwedi tse lehodimong bosiu le dipalesa tse apesitseng lefatshe.
– O rehellla mabone a sefofane le leihlo, a bontsha tsela
– Ngwetsi e ke ke ya fumana mofuthu le tlhomphele ha e sa apara lefitori. Bosiu e mong le e mong o tshireletsong ya lefifi, le ho hlopheha ha rona ha ho bonahale. (6)
- 1.8 Mphatlalatsane, Selemela (2)
- 1.9 Ho fana ka setshwantsho sa botle bo etswang ke dipalesa tse ntlehadi le lehodimong ho feela jwalo. (2)
- 1.10 Mola 1 le 2 (thlomphele le hlomphele) sepheo ke ho hatella le ho matlafatsa se bolelwang. (3)
- 1.11 Lefifi le kgona ho apesa / aparela lefatshe kaofela. "Ora" le tlisa mofuthu (2)
- 1.12 Elepsise. / Mothofatso (1)
- 1.13 Ke potso e sa lebellang karabo, e etsa hore mmadi a nahanise ka se botswang. (2)

[40]

POTSO 2 TSHWANTSHISO

Leru le lefubedu – T.W.D. Mohapi

- 2.1 O hlokofofatswa ke dintwa le mofereferere o teng setjhabeng sa hae. (2)
- 2.2 Bara ba hae (1)
- 2.3 Ba lebella hore bokamoso e be bo monate bo se nang mathata. Hore re phele ka kgotso ka ntle ho matshwenyeho a dintwa. Ho be teng kutlwano le therisano. (2)
- 2.4 Tjhe! Bophelong o tshwanetse ho lebella tse ntle le tse mpe. (1)
- 2.5 Ho ba le pono e itseng ka se tla etsahala / Ho noha. (1)
- 2.6 Mofereferere wa ntwana o bakwang ke merabe e mesweu. Tshollo ya madi e tlišwang ke dintwa. (2)
- 2.7
- 2.7.1 Ke moya o hwammeng o shebahalang jwalo ka maru a hohobang fatshe hoseng ha ho bata ho le mongobo. Ha letsatsi le hlaha, o apoha ha bobebe. Setjhaba se tla fela jwalo ka mohodi ha o apoha.
- 2.7.2 Kgudu ke phofofatswana e itshireletsang ka ho honyetsa hlooho ya yona. Ha tšietsi e feela kgudu e hlahisa hlooho hape ho paka ho phuthuloha. Setjhaba sa Moshweshare sona se dula se honyeditse hlooho ka baka la mathata a se aparetseng. Se hloka nako ya ho phuthuloha. (4)

- 2.8 Ke noka (1)
- 2.9 O rata setjhaba sa hae.
O hloile ntwala le tlhopheho.
O batla ho phela ka kgotso.
O dumela ho tsa setso.
O utlwisisa tikoloho eo a phelang ho yona.
(Dintlha tse ding tsohle tseo baithuti ba ka nehelanang ka tsona). (6)
- 2.10 Moshweshwe o hloka hatse. (1)
- 2.11 Hore Lesotho le be tlasa Brithane
Moedi e ntse e le qaka setjhabeng / naha e fokotsehile. (4)
- 2.12 Ba hlokile ho sebedisa tumelo hore ba hape Lesotho. (2)
- 2.13 Morena o tlisitse kgotso, nala le pula setjhabeng sa Basotho. (2)
- 2.14 Mohokare ke moedi.
Sesosa sa qaka se bakileng mathata Lesotho se fetotse maphelo a Basotho – ba se ba tla tshela Mohokare ka dipampitshana / mangolo. Ho se ho le boima ho tsamaya ka bolokolohi. (4)
- 2.15 E ne e le senatla sa kelello e seng sa ntwala hobane o ne a sa kgothaletse ntwala hara setjhaba empa a kgolwa ho ditherisano. Le Lesotho o le siile le na le kgotso ka ha a ile a buisana le mmuso wa Engelane hore o le sireletse. A tlohela ho buisana le babusisi ba maburu. (3)
- 2.16 Maburu a ikgapela kelello tsa Basotho ka ho sebedisa tumelo. Ho fedisa meetlo eo ba neng ba sa e utlwisisa. Ba ne ba tla qetella ba nkile Lesotho ka moya e seng ka ntwala. Ba sebedisa baruti ho etsa jwalo. (4)

[40]

POTSO 3

- 3.1
- 3.1.1 Karaburetso ya kutlo. (1)
- 3.1.2 Karaburetso ya pono. (1)
- 3.2 O ya lolololo ha a hlalosa ntho. Bona ka moo a buang ka pono qotsong. O sebedisa puo ya ditshwantsho ebile e sa tlwaeleha e.g. O monyelang mmeleng sa lebese la motsididi ha le thopotela bohobeng ba phofo ya poone. (4)
- 3.3 Mefuta ya dinonyana. (1)

- 3.4
- 3.4.1 **Kgama**
O qadile a bontsha kgahleho e kgolo ya bophelo ba Sesotho. A rata ho disa, ho tsoma, le tsohle tse etsahalang mahaeng. Ke ka hoo a neng a sa rate sekolo hantle mathomong.
- 3.4.2 **Mafikeng**
Ke monna wa Mosotho ya phelang tlasa tumelo e matla ya setso. O rata tlholeho, o boulella moetlo. O batla bana ba bolotswe ba se ke ba ba matleng a thuto. O batla banna ba sebele ba nang le tlhomphe; le banana ba tsebang mosebetsi wa lelapa le wa masimong.
- 3.4.3 **Paulosi**
Ha e a ka ya ba le kgahlamelo e matla ho yena ka ha a ne a phela tlasa thuto ya baruti; a nyefola bophelo ba baahi ba Mohlakeng; a batla hore bana ba furalle setso ba dumele ho tsa bokeresete.
- 3.4.4 **Dibakiso**
Ke ngwanana ya phelang Sesotho. Ya rwallang. O tseba dipina tsa boithabiso. O ne a tseba ho sebedisa ditlhahiswa tsa naha ho iketsetsa melemo jwalo ka meseme, le metlhotlo. 3x4=(12)
- 3.5 **Ntata Moshweshwe** (1)
- 3.6 **Ke hore Theko o bollotse e se e le monna yena e ntse e le leqai.** (2)
- 3.7 **Baahi ba thabetse ha a kgutla mophatong.** (2)
- 3.8 **Kgama o latela tsa thuto o kgaohana le tsa setso, o nyefola tsela eo batho ba habo ba phelang ka yona. Theko yena o kgutla lebollong o lebala ka tsa thuto. O elellwa le diphetoho tse bang teng ho Kgama ha a kgutla sekolong se phahameng.** (4)
- 3.9 **Ee! Kgama o ile a fetoha a etsa tsohle tseo maqai a neng a tsejwa ka tsona. Theko o emetse setso le botho bo hlodilweng ke kgodiso e sekametseng setsong.** (4)
- 3.10 **Hlahlalebajwa o hlalosa ka moo Theko a neheletsweng ka thokolosi ka teng hore a se ke a tswelapele dithutong. A ba tiisa ka ho ba bontsha mokotla wa meriana o tsetetsweng mothating wa ntlo. A re monga thokolosi o tla hlahelwa ke ho hong. Ha fela ha ba jwalo Mmampholane a kula. Hona ha tiisa hore ke yena a loileng Theko.** (3)

3.11

- Dikobiso tsa banna morabarabeng di ne di bontsha hore ba kgahlanong le ho iswa ha bana sekolong.
- Bahlankana ba Mohlakeng ba ne ba sa rate ha Dibakiso a thusa ba boKgama. Ba mo kobisa ka hore ha a a bolla.
- Hoba Theko a kgutle mophatong ho badisana ya eba ntho e kgolo e qoqwang naheng.
- Bahlankana ba thabela ho bona karohano pakeng tsa Kgama le Dibakiso.
- Ha Kgama a ne a nyametse batho ba bang ba ile ba re Mmakgama a se ke a ba hlodiya ka mora wa hae ya rutehileng haholo.

(5)
[40]**POTSO 4**

4.1

4.1.1 Ke papadi ya bashanyana moo ho tsoamulwang mahlokwana e be le leng le finwa lefito.

4.1.2 Ke papadi e bapalwang ka ho etsa sakana la nkope ke bashanyana naheng kapa banana ha ba le hae ba tshwarane ka matsoho ba bina, ba ntse ba tsamaya ba sa senye sedikwadikwe seo.

4.1.3 Ke papadi ya barwetsana le basadi ba lelekisana ka lesokwana leo ba le utswitseng motseng o mong, ho bitsa pula ha ho na le komello.

4.1.4 Ke papadi e bapalwang ka mora hoba bohadi bo kgaohe moo mohlankana a neng a iphumanela morwetsana ya mo kgahlang.

4.1.5 Ke papadi ya badisana; ho sebediswa majwana a manyenyane a bewa hodima a maholwanyana.

2x5=(10)

4.2 Teboho, nyefolo, thoriso

(3)

4.3

4.3.1 Ke ha ho kgothalletswa motho ho boellana le batho bao e leng kgale a ba qeteletse.

4.3.2 Ha o ile wa phonyoha diketsong tse mpe o se ke wa nahana hore o tla boela o phonyoha ha o di etsa hape.

4.3.3 Hlokomela seo o nang le sona hobane ka moso o ka nna wa se hloka.

4.3.4 Motho o atisa ho fa eo le yena a mo fang / fileng.

4.3.5 O se ke wa kgahiwa ke seo o se bonang ka ntle. O sa bone tse etsahalang ka hare.

1x5=(5)

- 4.4 Kgomo boela hae o hodile
- A nkile sebopeho sa taelo.
Leboela le a ja
  - Maele ana a beha nnete ebile a sebedisa moetsi le ketso.
Di a bela di a hlweba
  - Maele a na le dikarolo tse pedi tse tlatsanang
fa o fa fi.
  - Sebopeho sa polelo ha se se tlwaelehileng
Matlo a matle diotlwana feela
  - Maele ana a nkile sebopeho sa leba. 1x5=(5)

4.5

4.5.1 D

4.5.2 E

4.5.3 C

4.5.4 B

4.5.5 A (5)

4.6

Kgubetswana**Talane**O mamela ditaelo – o ile a nka
dikeletso tsa nketjwane(a) Ha a mamele ditaelo - ha a ka a
mamela dikeletso tsa NketjwaneO na le mamello – O kgonne ho
phela le monna wa Monyohe(b) Ha a na mamello o hlotswe ke
lenyalo a baleha phafaHa a meharo – O lesetse thepa a
se ke a inkela

(c) O meharo – O ile a inkela thepa

Ha a nyatse batho – O ile a nyeka
dithoko tsa Nketjwane(d) O nyatsa batho – O hanne ho
nyeka Nketjwane dithoko (4)

4.7 Matshwao a ditshomo.

4.7.1 Puo ke e sa tlwaelehang. Polelo di kgutshwanyane ebile di
phetaphetilwe. O qala dipolelo ka makopanyi.

4.7.2 E hlahella qalong ya tshomo.

4.7.3 E itliahela feela. Ka nako e nngwe e fumanwa pineng.

4.7.4 Baphetwa ha ba bangata ebile ba atisa ho hloka mabitso.

4.7.5 'Ba re e ne re' / 'E ne re'
Ke tshomo ka matheto. 5x1=(5)

4.8

4.8.1 Lehotha : ke phofo ya dithotse tsa mokopu tse hadikilweng.

4.8.2 Mokomete : phofo ya ditsie tse hadikilweng.

4.8.3 Potele : bohobe bo sokeletsweng le moroho mme di
pheheletswe mmoho. (3)**[40]**

POTSO 5

- 5.1 Metswalle. (1)
- 5.2 Ha o hlaha lefatsheng lena. (1)
- 5.3 O leka ho re eletsisa hore motho a ke ke a phela ka ntle ho metswalle. Ha ho motho ya ka reng ha a na motswalle e le hore o phela le batho. Ha o hlaha o le lesea o amohelwa ke batho ba o lebelletseng, ba o rata ba so ka ba o bona. E ba metswalle ya hao. O ya sekolong o kopana le ba bang bao o ba tiwaelang ho be bohloko ha le arohana. Mathateng ho ba le batho ba o kgothatsang le ha o sa ba tsebe. Hodima moo o na le motswalle ya o bopileng, a o hlokomela mona lefatsheng. Re tshwanela ho dula re ikgothatsa ka mehla ka hore ha re bang. (5)
- 5.4 - Ha dintho di dubehile.
- Ha ho le mahleke.
- Ha ho le bosula. (6)
- 5.5 Hobane batho ba a fokola ba hloka bao ba ka itshehetsang ka bona. (2)
- 5.6
- 5.6.1 Ho le hobe.
- 5.6.2 Ho fellwa ke tshepo.
- 5.6.3 Ho ba le matla. (6)
- 5.7 Ho kopa tshwarelo (1)
- 5.8 Mmopi (1)
- 5.9 Ha a shwa / lefu (1)
- 5.10 Re arohana le bao re ba ratang re fellwe ke tshepo ya hore re sa tla kopana le bona hape. (2)
- 5.11 Re itshedisa ka hore moya wa motho o atametse ho Mmopi, ha o sa tla kgathala o tla fumana phomolo e sa feleng. (3)
- 5.12 - Ho fetwa ke kolo
- Ho bala buka e telele (4)
- 5.13 Ke ya mmele, hobane o a fokola o batla phomolo ha o kgathetse. (3)
- 5.14 Mokgathala le qetello. (2)
- 5.15 Ee, Mongodi o hlalosa seo a se bolelang ka qetello. A be a fane ka mehlala ho tiisa seo a buang ka sona. O etsa mehlala ka leeto le ha o bala buka e le ho bontsha seo a se bolelang ka "Qetello". (2)

MATSHWAO A KAROLO YA E: [40]**MATSHWAO KAOFELA: 80**